

EMDR en Schematherapie

17 september 2021

Amersfoort

Hellen Hornsveld

The illustration shows a series of five steps leading up a large green arrow that points diagonally upwards and to the right. Five stick figures are positioned on the steps, each engaged in a different activity: the first is talking, the second is holding a laptop, the third is on a mobile phone, the fourth is holding a tablet, and the fifth is sitting at a desk with a laptop. The text 'GROEI DOOR VERBINDING' is written in bold, black, uppercase letters across the middle of the green arrow.

1

Hellen Hornsveld

- GZ-psycholoog, PhD
- EMDR supervisor en trainer VEN
- Schematherapeut, supervisor VSt
- Zelfstandig gevestigd te Utrecht (1NP)
- Eendaagse workshops EMDR en schematherapie
- www.hornsveldpsychologenpraktijk.com
wachtwoord: update

The book cover has a white background. At the top, the title 'CASUSBOEK SCHEMA THERAPIE' is written in large, bold, blue and red letters. Below the title, the authors' names 'Onder redactie van Hellen Hornsveld - Héliane Bögels - Helsen Grandis' are listed in a smaller font. The central image is a magnifying glass with a blue handle and frame, focusing on a stick figure's head. Below the magnifying glass, the text '21 VOORBEELDEN UIT DE PRAKTIJK' is written in red. In the bottom right corner, there is a small logo for 'het instituut voor therapie'.

2

EMDR en Schematherapie overeenkomsten

- Beide in de VS, ongeveer 30 jaar geleden ontstaan
- Integratief, veel cognitieve gedragstherapie en veel eigen jargon
- Veel onderzoek, veel empirische ondersteuning
- Nederland internationaal gezien een koploper
- Vereniging EMDR Nederland (VEN)
- Vereniging voor schematherapie (VSt)
- KEP: Koepel voor Effectieve Psychologische behandelingen (VEN, VSt en VGCT)

3

EMDR therapie

- Traumaverwerkingstechniek: EMDR Standaardprotocol
- Richtlijnbehandeling voor PTSS (ook internationaal)
- Specifieke wijze van het activeren van de herinnering en lading creëren
- Oogbewegingen (afleiding) en loslaten: associaties!
- Werkingsmechanisme: extinctie + werkgeheugentheorie + zelfhelend vermogen
- Behandelmethode voor traumagerelateerde klachten

4

EMDR Francine Shapiro (sinds ≈ 1990)

- T-trauma's, t-trauma's
- Onverwerkte herinneringen kenmerken zich door
  - (nog steeds) veel lading
  - disfunctionele betekenisverlening
  - houden psychopathologie in stand (bijv. hondenfobie; depressie, PHS)
- Traumaverwerking essentieel in behandeling
- EMDR als interventie om verwerking op gang te brengen
- Selectie van relevante herinneringen
  - Affectbrug, op basis van anamnese, EMDR Zoekstrategieën

5

Schematherapie Jeffrey Young (sinds ≈ 1990)

- T-trauma's, t-trauma's
- Onverwerkte herinneringen kenmerken zich door
  - (nog steeds) veel lading
  - disfunctionele betekenisverlening
  - houden psychopathologie in stand (dysfunctionele schema's, phs)
- Traumaverwerking essentieel in behandeling
- ImRs als interventie om verwerking op gang te brengen
- Selectie van relevante herinneringen
  - Affectbrug, op basis van anamnese, EMDR Zoekstrategieën

6

Trauma en persoonlijkheidsstoornis (PHS)

- PHS zeer diverse groep stoornissen met trauma als GGD
- PTSS en PHS komen vaak samen voor
- Prevalentie: in PHS 73% misbruik; 82 % verwaarlozing
  - Battle et al. 2004
- Misbruik en mishandeling gerelateerd aan de ernst van de PHS
  - Lobbestael et al. 2010; Kaplan et al. 1999
- PTSS behandeling verbetert de emotie regulatie bij CPTSS / BPS
  - Jerud et al. 2014; van Toorenburg et al. 2020; Harned et al. 2014, Slotema, 2021
- Traumabehandeling (niet-PTSS) effectief bij PHS
  - Hafkemeijer et al., 2020

7

Trauma-sensitieve schematherapie

- Betere screening op PTSS (vgl. project Zinnige Zorg)
- Uitstellen van traumaverwerking (stabilisatiefase, versterken van de gezonde volwassene) niet nodig
- Vergelijk onderzoek naar Complexe PTSS, PTSS in specifieke doelgroepen, bij veel comorbiditeit
- T- en t-traumaverwerking leidt tot betere affectregulatie
- Meer nadruk op traumaverwerking (T en t-) binnen schematherapie!
- Met trauma-therapie gaat de aandacht naar kwetsbare kind en gezonde volwassene

8

Trauma in populatie met persoonlijkheidsstoornissen

1. Criterium A trauma's (seks, dood en geweld), met bijbehorende symptomen (PTSS)
2. Criterium A trauma, maar geen of onvoldoende PTSS symptomen. Wel vaak veel lading, als je er bij komt...
3. Niet-criterium A trauma (aversieve, nare, emotioneel beladen herinneringen aan verwaarlozing; pesten; misbruik etc...)
  - vaak geen typische PTSS klachten, wel veel lading, veel betekenisverlening, veel aansturing van klachten / schema's

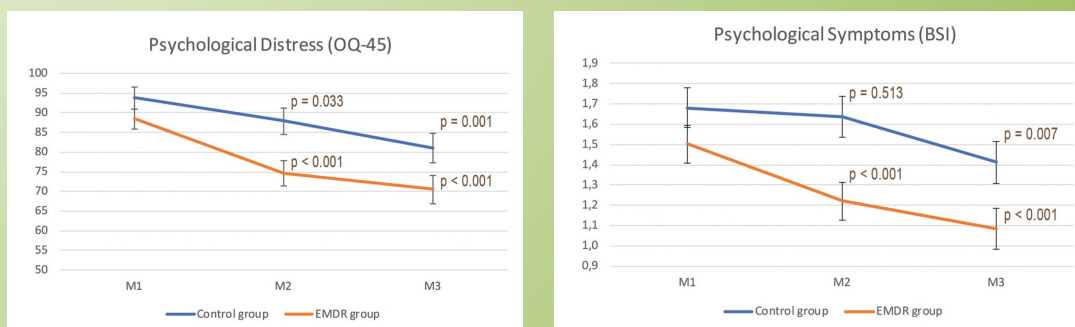
9

EMDR bij persoonlijkheidsstoornissen Hafkemeijer et al, 2020

- Wél PHS, géén PTSS
  - cluster B en C (veel borderline en veel ongespecificeerd)
  - 97 patiënten random naar EMDR of wachtlijst daarna TAU
- Treatment as usual (TAU)
  - 48% schematherapie, rest comet, affect fobie training, CGt, etc
- EMDR 5 x dubbele sessies op aversieve herinneringen
  - Herinneringen m.b.t. de voornaamste klacht
  - Gemiddeld 5 herinneringen
- Uitkomstmaten: BSI, OQ-45

10

EMDR bij persoonlijkheidsstoornissen

11

Resultaten Hafkemeijer et al. bevestigen:

- Nare herinneringen met veel lading komen veel voor, ook wanneer er geen comorbide PTSS is.
- Lading (hoge SUD) ook bij herinneringen aan verwaarlozing
- Directe behandeling aversieve herinneringen zinvol (en niet gevaarlijk)
- Cliënten vonden traumaverwerking zinvol
- Klachtgerichte targetselectie zinvol
- Traumagerichte visie op persoonlijkheidspathologie

12

Persoonlijkheidsbehandeling en trauma

- GGZ zorgstandaard PHS, 2017
- Vier vormen van behandeling
  - Dialectische Gedragstherapie (DGT)
  - Mentalization Based Therapy (MBT)
  - Transference Focused Psychotherapy (TFP)
  - Schematherapie (ST)
- Schematherapie is de enige van deze 'Big Four' waarin systematisch
  - verbanden worden gelegd met T- en t-trauma's
  - èn aan traumaverwerking wordt gedaan

13

Trauma-sensitieve schematherapie

- Schematherapie succesvol, maar... grote investering, lange wachtlijsten, niet bij iedereen succesvol...
- Kan het beter? Suggesties
- Meer traumaverwerking
- Meer focus op klachten en gedragsverandering...
- Hoe?

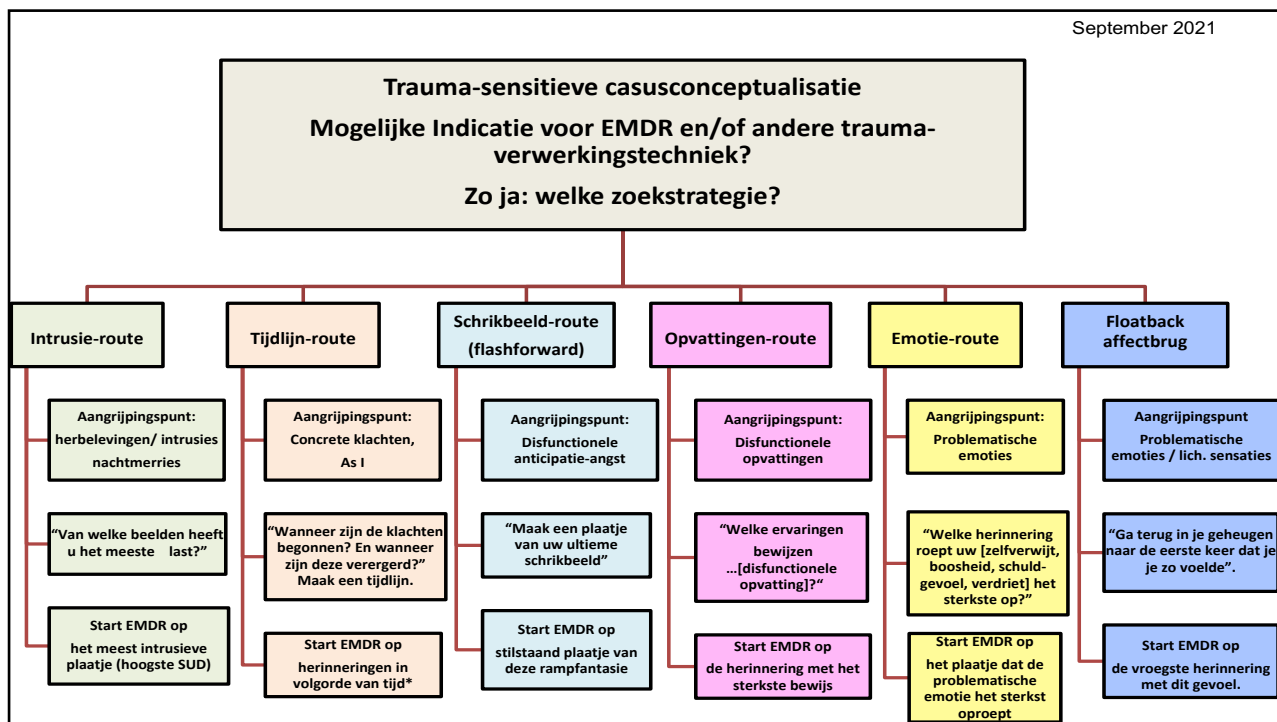
14

Trauma sensitieve schematherapie

1. PTSS, samenhangend met welke gebeurtenissen/ herinneringen
2. A-criterium waardige gebeurtenissen / geen PTSS
3. Niet-A gebeurtenis waardige gebeurtenissen, hoe selecteren?
  - Intrusieroute
  - Klachtgericht/ tijdlijnroute
  - Schrikbeeldroute (flashforward)
  - Opvattingen (schema's) route
  - Emotieroute
  - Floatback/ affectbrug

15

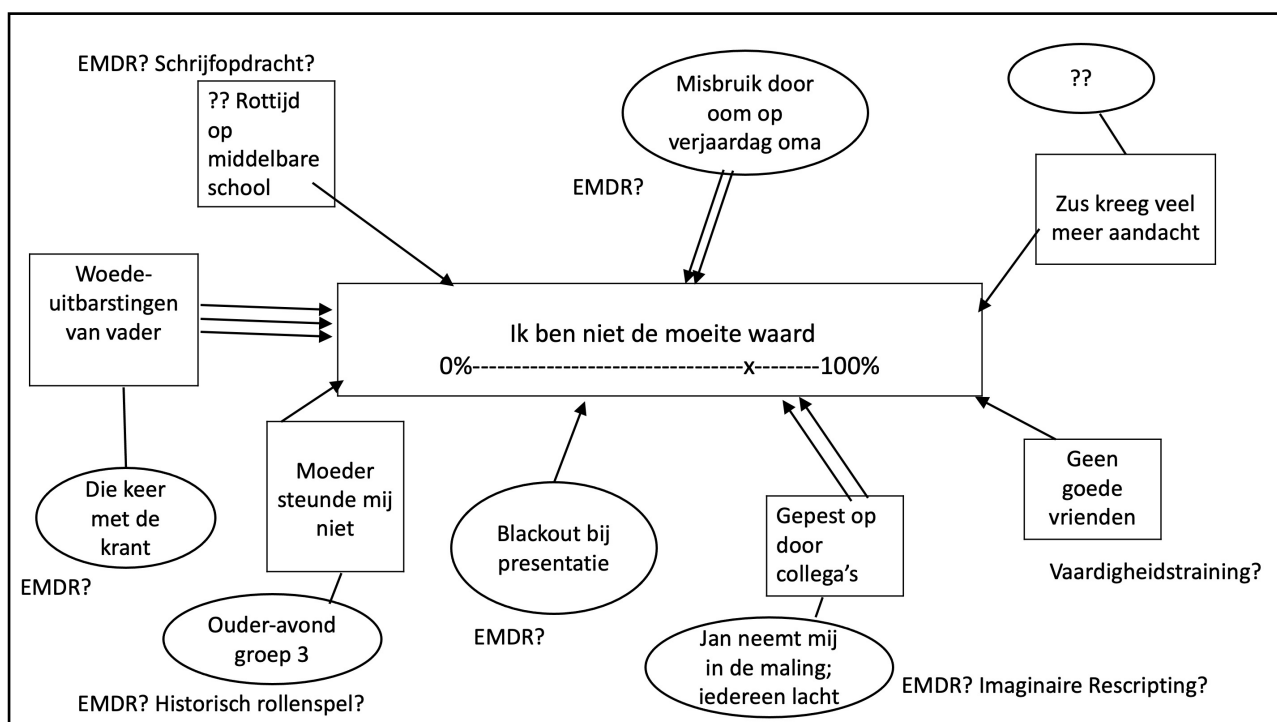
16

EMDR en schematherapie

- EMDR zoekstrategieën gebruiken om de trauma's bij een bepaald schema in kaart te brengen
- Zoek strategieën vormen de verbinding tussen klachten en nare herinneringen
  - Intrusieroute, als ik langs een middelbare school loop, moet ik denken aan....
  - Tijdlijnroute, bijvoorbeeld 'angst om op mijn flikker te krijgen'
  - Flashforward, bijvoorbeeld 'angst gek te worden van verdriet'
  - Opvattingenroute, welke herinneringen zijn verbonden aan bepaald schema/ opvatting, bijv. Verwaarlozing 'ik doe er niet toe'.
  - Emotie-route, welke herinneringen brengen je direct weer in de kwetsbare kind modus (minderwaardige kind)*
  - Affectbrug
    - * Hummel en Driessen (2021). Een combinatiebehandeling van schematherapie en EMDR bij een cliënte met een borderline persoonlijkheidsstoornis. In: Casusboek schematherapie. Hornsveld, Bögels en Grandia (red), BSL, Houten.

17

18

Het maken van een traumaplanning in het bijzonder met de opvattingenroute

Inventariseren van het huidige bewijsmateriaal bij een schema.

Voordelen:

- Geeft overzicht / plan van aanpak
- Geeft structuur aan de behandeling
- Houdt focus op verwerken van trauma's

19

Casus Karin

Het maken van een traumaplanning /targetselectie

1. PTSS, samenhangend met welke gebeurtenissen/ herinneringen
2. A-criterium waardige gebeurtenissen / geen PTSS
3. Niet-A gebeurtenis waardige gebeurtenissen, hoe selecteren?
  - Intrusieroute
  - Klachtgericht/ tijdlijnroute
  - Schrikbeeldroute (flashforward)
  - Opvattingen (schema's) route
  - Emotieroute
  - Floatback/ affectbrug

20

Casus Karin

- Intrusieroute
- Klachtgericht/ tijdlijnroute / Karin kiest:
  - Somberheidsklachten
    - (Trauma-focused treatments for depression. A systematic review and meta-analysis, Dominguez, Matthijssen & Lee, 2021)
  - Angst voor afwijzing (boze vader, ex-vriend, pestervaring uit 1^e klas MS)
  - Eetproblemen?
  - Presentatieangst
  - Seksuele problemen?
- Schrikbeeldroute. *Flashforward* m.b.t. afwijzing?
- Opvattingen (schema's) route
- Emotieroute
- Floatback/ affectbrug

21

Dilemma

- Zo snel mogelijk beginnen met traumabehandeling gericht op voornaamste klacht of schema
- Eerst goede uitgebreide fase met casusconceptualisatie en schema en modi herkenning
- Tegelijkertijd....

22

Schematherapie en traumabehandeling

- Binnen schematherapie, trend
  - zo snel mogelijk naar trauma
  - zo snel mogelijk naar 'Kwetsbaar Kind'
  - zo snel mogelijk experiëntieel
- T-trauma's en t-trauma's zijn niet altijd bereikbaar
  - Kersten, T (2021). Het slachtoffer in de dader. In: Casusboek schematherapie. Hornsveld, Bögels en Grandia (red), BSL, Houten.

23

Schematherapie en traumabehandeling

- Met trauma-therapie veel aandacht voor de kindmodi en de gezonde volwassene
- Bij persoonlijkheidsstoornissen zijn trauma's vaak meer 'ingekapseld' en moeilijker 'bereikbaar'; meer 'egosyntoon'
- In schematherapie termen: bij de behandeling van trauma's zijn de belangrijkste obstakels:
  - de vermijdende coping modi
    - Afstandelijke / onthechte / boze beschermer...
  - de oudermodi
    - Straffende / veeleisende / schuldinducerende

24

Blokkerende coping modi, voorbeelden

- Afstandelijke / onthechte beschermer
- Wantrouwende copingmodus
- Aandacht- en erkenning-zoeker
  - (klagende beschermer)

25

Hoe gaat EMDR om met 'blocking' / de vermijdende beschermer?

- Interventies op moeizaam lopende behandelingen vlot te trekken
  - Werkgeheugenbelasting vergroten
  - Blind-to-therapist
  - Waar is de patiënt bang voor? → flashforward
  - Interweaves, 'doe maar alsof', 'voel hoe je blokkeert, hoe moeilijk het is'
  - Goede voorbereiding, motivering
  - Intensieve traumabehandeling
  - Triggers / cues (foto's, voorwerpen, geluiden, houdingen)

26

Hoe gaat schematherapie om met 'blocking' / de vermijdende beschermer?

- Schematherapie (persoonlijkebehandeling) nodig om traumaverwerking mogelijk te maken
  - Kersten, T (2021). Het slachtoffer in de dader. Casus
- Nadruk op het versterken van de gezonde volwassene, d.w.z. een ontschuldigende, compassievolle, 'trauma'-gerichte visie op zichzelf
- Werken met modi om trauma verwerking mogelijk te maken, zoals stoelentechniek
  - Oprel, D. (2021). Schematherapie bij persoonlijkheidsproblematiek als er ook sprake is van PTSS. In: Casusboek schematherapie. Hornsveld, Bögels en Grandia (red), BSL, Houten.

27

EMDR en schematherapie groeit door verbinding

- Elkaar aanvullende technieken om traumabehandeling mogelijk te maken

28

EMDR en Imaginaire rescripting

- Onderzoek naar IR als zelfstandige interventie voor PTSS
- IREM study
- IR vergeleken met EMDR
  - Boterhoven de Haan et al. 2020

29

GZZ standaarden voor PTSS (2020)

Eerste keus:

- IE, EMDR, trauma gerichte CGT

Ook effectief bevonden:

- Beknopte Eclectische Psychotherapie voor PTSS (BEPP);
- Narratieve Exposure Therapie (NET);
- Schrijftherapie (bijvoorbeeld Interapy);
- Imaginaire Rescripting (ImRs).

30

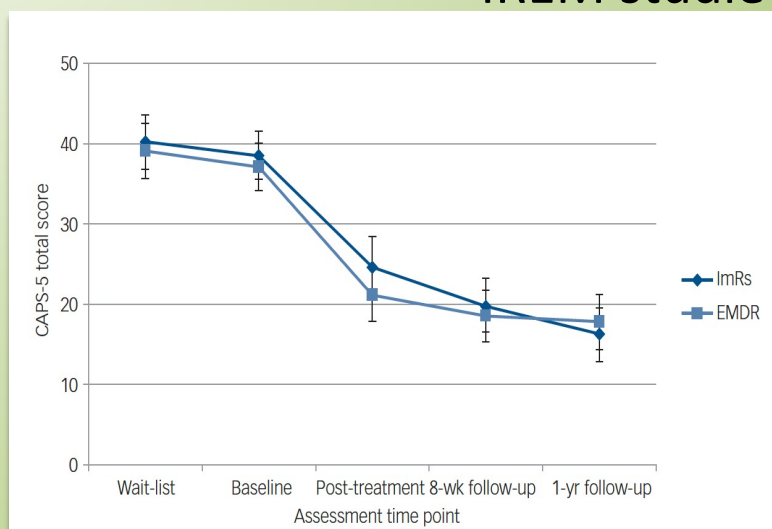

IREM

- PTSS t.g.v. trauma's uit de kindertijd
- Internationale studie (Australië, Duitsland Nederland)
- 12 sessies in 6 tot 8 weken
- EMDR volgens het Shapiro protocol, 2001
  - zonder cognitive interweaves
- ImRs volgens het protocol van Arntz & Weertman, 1999
  - 6 sessies: therapeut stapt in het beeld
  - 6 sessies: cliënt als Goede Ouder stapt in het beeld

31

IREM studie

- CAPS: Clinician Administered PTSD Scale

32

IREM-conclusie

- Imaginaire rescripting is effectief als stand-alone behandeling voor PTSS.
- Behandeleffect groot ($d=2$ na 1 jaar follow-up)
- Even effectief als EMDR (en dus ook als Imaginaire Exposure, IE)

33

Redenen om met EMDR starten

- Bij PTSS: EMDR is een eerste keus behandeling, IR (nog) niet!
- Bij hoge SUDs (desensitiserend effect van werkgeheugenbelasting)
- Bij recente, niet-vroegkinderlijke trauma's
- Vertrouwen op het zelfhelend vermogen
- Vollediger verwerking door ruimte / aandacht voor associaties
- Bij (disfunctionele) betekenisverlening achteraf! (zelfverwilt, boosheid)
- Als IR niet werkt.

34

Abuse versus neglect

- EMDR bij misbruik/ seksueel of lichamelijk geweld (Abuse)
- ImRs bij verwaarlozingstrauma's (Neglect)
  - Driessen, A. & ten Broeke, E (2014). Schematherapie en EMDR gecombineerd bij complexe PTSS. *Gedragstherapie*, 47, 232-249.
  - Hafkemeijer, L.C.S., Starrenburg, A.H., van der Palen, J., Slotema, C., De Jongh, A. (In druk). Differential effectiveness of EMDR therapy for memories involving emotional abuse, neglect and other types of adverse events in patients with a personality disorder. *Journal of Clinical Medicine*.

35

Redenen op met IR te starten

- Sluit aan bij schematherapie/ terminologie, napraten in schematherapie termen...
- Doel is corrigerende ervaring laten opdoen (limited reparenting, therapeut voldoet 'alsnog' aan de onvervulde behoeftes van de cliënt)
- Doel is schemaverandering = verandering van disfunctionele betekenisgeving
- Zwakke cliënten (weinig zelfhelend vermogen/ weinig Gezonde Volwassene)
- In het algemeen: hoe 'zwakker' de cliënt, hoe directiever de therapeut
- Als EMDR (met interweaves) niet werkt

36

EMDR en IR

- Voorgaande dia's zijn niet op onderzoek gebaseerd!
- Leer beide behandelmethodes (eerst) allebei goed (→ alle 3 met IE)
- Ga niet te veel alles door elkaar heen gebruiken!
- Ratjetoe van verwerkingstechnieken is niet evidence based.

Echter....

- Bij (plotselinge) hoge SUDs tijdens de IR: overweeg oogbewegingen... !
- Bij vastzittende EMDR behandelingen: overweeg rescripting interweaves*..!

- *Driessen, A. & Hornsveld, H.K. (2019). Traumabehandeling met een combinatie van EMDR en imaginaire rescripting. PsyXpert, 1, 31-38.

37

EMDR en IR groeit door verbinding

- Overweeg af en toe EMDR in plaats van IR tijdens schematherapie
- Maak gebruik van 'rescripting interweaves' tijdens EMDR behandeling!

38

Conclusie EMDR en Schematherapie

- Gemeenschappelijke visie op psychopathologie
- Gebruik opvattingenroute binnen de schematherapie
- Meer nadruk op traumaverwerking binnen schematherapie
- Aanvullende technieken om traumabehandeling mogelijk te maken
- Overweeg EMDR in plaats van IR tijdens schematherapie
- Gebruik van 'rescripting interweaves' tijdens EMDR behandeling

39

Literatuur EMDR en Schematherapie

- Boterhoven de Haan, K.L., Lee, C.W., Fassbinder, E., Es, S.M. van, Menninga, S., Meewisse, M.L., Rijkeboer, M., Kousemaker, M. & Arntz, A. (2020). Imagery rescripting and eye movement desensitisation and reprocessing as treatment for adults with post-traumatic stress disorder from childhood trauma: randomized clinical trial. *The British Journal of Psychiatry*, DOI: 10.1192/bjp.2020.158
- Dijk, J. van, Hornsveld, H.K. & Koolstra, T. (2015). EMDR en schematherapie. In: Oppenheim, Hornsveld, ten Broeke en de Jongh (red.) *Praktijkboek EMDR deel II. Toepassingen voor nieuwe patiëntengroepen en stoornissen*. Amsterdam: Pearson.
- Driessen, A. & ten Broeke, E (2014). Schematherapie en EMDR gecombineerd bij complexe traumagerelateerde problematiek. In: *Gedragstherapie*, jaargang 47, nummer 3, pp. 232 – 249.
- Driessen, A. & Hornsveld, H.K. (2019). Traumabehandeling met een combinatie van EMDR en imaginaire rescripting. *PsyXpert*, 1, 31-38..

40

40

Literatuur EMDR en Schematherapie

- Hafkemeijer, L.C.S., Starrenburg, A.H., van der Palen, J., Slotema, C., De Jongh, A. (In druk). Differential effectiveness of EMDR therapy for memories involving emotional abuse, neglect and other types of adverse events in patients with a personality disorder. *Journal of Clinical Medicine*.
- Hafkemeijer, L.C.S. De Jongh, A., van der Palen, J., & Starrenburg, A.H. (2020). A randomized controlled trial of Eye Movement Desensitization and Reprocessing (EMDR) therapy versus a waiting list control condition in patients with a personality disorder. *European Journal of Psychotraumatology*, 11:1, 1838777
- Hummel, L. & Driessen, A. (2018) Traumabehandeling met het schemamodusmodel en EMDR. *Gedragstherapie*, 51, 186-206.
- Hummel, L. & Driessen, A. Een combinatiebehandeling van schematherapie en EMDR bij een cliënte met een borderline persoonlijkheidsstoornis. In: Hornsveld, Bögels en Grandia (red), *Casusboek schematherapie* (in press). BSL, Houten.

41